



**ТРИЗНІВНИК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDENT**  
**UKRAINIENNE**

ORGANE DE LA LUTTE POUR L'INDÉPENDANCE DE L'UKRAINE

FONDÉ LE 15 OCTOBRE 1925 PAR SIMON PETLURA

Число 24 (674) Рік вид. XV. 25 червня 1939 р. Ціна 2 фр. Prix 2 fr

*Париж, неділя, 25 червня 1939 року*

Десять год цими днями минає, одколи навіки спочив у Празі Євген Чикаленко. Одійшов од нас туди, звідки нема вороття, гарячий патріот, многозаслужений перед рідним краєм громадсько-політичний діяч, щедрий меценат, талановитий популяризатор і жертвний видавець, а передусім — високоблагородна людина і надзвичайно сильна особистість. Він своєю невпинною діяльністю, з якою пов'язано було всеукраїнське життя перед революцією, міцно з'єднав ім'я своє з історією України, перед якою вельми і вельми заслужився. Давно нема вже його між нами, але пам'ять його завжди жива, і не тільки серед тих, хто його знав, любив і шанував: сучасникам і наступним поколінням ділом усього життя свого, яке полишило незатертий слід в наших змаганнях за визволення і державність, зоставив він високий приклад того, як треба служити рідному народові.

На могилу його, в десятиліття смерті, складаємо глибоку пошану.

Допіру сповнилося сорок літ єпископства Митрополита Андрея Шептицького, що вписав золотими літерами своє ім'я в історію не лише Галицької землі, а і всього народу українського.

Галичина належно одсвяткувала ювілей первосвятителя своєї церкви. І до тієї пошани прилюдної, яку однодушно склали міста і села його пастви, прилучається і весь український світ, що добре знає і високо цінить заслуги великого патріота і гоїного мецената перед рідною культурою.

Од «Тризуба» і всіх, хто стоїть коло нього і за ним, засилаємо високодостойному ювілятові щирий привіт і найкращі побажання.

На многії літа!

## Є. Х. ЧИКАЛЕНКО В ПОДЕБРАДАХ

*(Жмут спогадів)*

Око глядача, що проходить кладовищем м. Подебрад, мимоволі зупиняється на своєріднім надгробку, що відрізняється від решти намогильних пам'ятників як загальним зовнішнім виглядом, так і своїм стилем. Є це щось подібне до мініатюрної каплички, завершеної характерним старо-українським хрестом. Обійшовши її навколо, ви бачите, що в середині вона містить у собі 4 урни. В одній з цих урн спочиває попіл тлінних останків Є. Чикаленка.

Євген Харлампович Чикаленко... Хто з українців довоєнної доби не знав цього імені, перед ким із наших інтелігентів кінця XIX й початку XX стол. не повставало воно в ореолі своєї потуги й свого авторитету, овіяне славою, подекуди навіть легендою. Мені не довелося бачити й знати Є. Чикаленка на рідній землі. Зустрінувся й познайомився я з ним лише закордоном — у Подебрадах, тих Подебрадах, що стали останнім скромним етапом славного життєвого шляху Є. Чикаленка. І нині, з нагоди 10-ліття з дня смерті великого небіжчика, хочу присвятити кілька слів згадці про цей останній подебрадський період його життя.

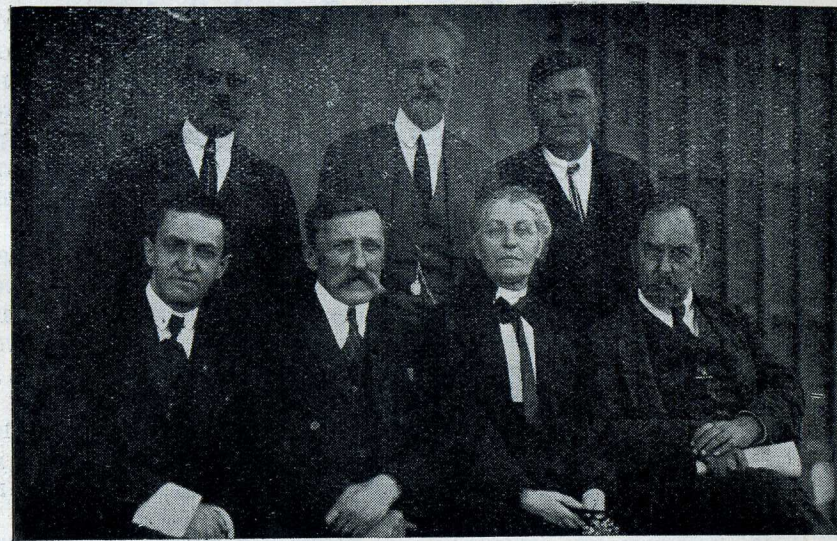
Десь так у 1924 році в колах професури Української Господарської Академії виникла думка про притягнення Євгена Чика-

ленка до праці в Академії. Повстала ця думка під впливом чуток про невідрадний матеріальний стан Чикаленка, що перебував тоді з своєю дружиною у Відні. Після довгих роздумувань та інформаційних розмов у чеських урядових чинників винайдено було формальний модус, під яким можна було закликати Чикаленка до праці в Академії. Цим модусом було керування справами центральної термінологічної комісії. Треба тут пригадати, що Українській Господарській Академії, як нашій першій технічній школі, довелося виконати, і то в «ударному» порядку, величезну піонерську працю на полі технічної термінології. Для координації цієї праці, що провадилася на самотині факультетах, утворено було центральну термінологічну комісію, яка однак носила характер добровільної організації й не була регламентована статутарно. Цю регламентацію було переведено «ad hoc» — у зв'язку з запрошенням до Академії Євгена Чикаленка, з огляду на потребу встановлення для нього, як голови термінологічної комісії, певної штатної платні. Схвалений професорською радою Академії статут термінологічної комісії передбачав окрему винагороду її голові, який під оглядом платні прирівнювався в правах до доцента. Так для Є. Чикаленка створено було сприятливі матеріальні умовини, що дозволяли йому увільнитися від турбот про завтрашній день і започати новий, спокійніший період свого емігрантського життя. Але спокій той, на жаль, не був тривкий і його незабаром захмарила хвороба й смерть дружини, а далі й хвороба власна. Все-ж таки Подебради були тим затишним куточком, де небіжчик спокійно дожив свого віку.

З Є. Чикаленком я прийшов до ближчого стику вже в перших днях по його приїзді до Подебрад, бо, як голова термінологічної комісії інженерного факультету, яка виконувала і функції комісії загально-академічної, мав обов'язок подати Є. Чикаленкові ближчі інформації про дотеперішню чинність комісії та обговорити шляхи й методи дальшої праці. Вже при цих перших стиках пізнав я ділову, зрівноважену і дуже просту вдачу Євгена Харламповича. Приглядаючися до його чинности, можна було помітити, що людина до праці звикла, що ту працю вона любить, вмє їй віддатися і знає, як її доцільно, з належною методичністю організувати. З ініціативи проф. Б. Іваницького Є. Чикаленко з великим запалом узявся за працю над улагодженням словника німецько-української термінології в галузі лісівництва. По-за тим він, як неодмінний член-фахівець, брав участь у працях термінологічних комісій поодиноких факультетів. Найактивнішою з них була комісія інженерного факультета, яка майже регулярно відбувала свої сходи кожного тижня. Якість цих сходів підносила участь в них ще таких видатних знавців нашої народньої мови, як письменник Модест Левицький (тоді лікар Академії й лектор української мови) та письменниця Валерія О'Коннор-Вілінська. Наші розмови й дискусії набували інколи надзвичайно цікавого змісту. В атмосфері їх поглиблювалися і

наші особисті стики, скріплялися наші приятні відносини. Так за помірно-недовгий час пощастило мені ближче пізнати обличчя і психологічну структуру Євгена Харламовича. Була це назагал людина «доброго старого часу», сповнена міцних традицій, перейнята наскрізь кременем життєвим досвідом, неговірка й «нединамічна», але непохитна й уперта в своїх поглядах та переконаннях. Мала ця людина тако-ж великий внутрішній запал, невиявлений і непомітний назовні, увесь сконцентрований в глибині стриманих, але сильних переживань.

У перших часах по своїм переїзді до Подєбрад Чикаленко, як я вже згадав, віддався з питомим йому запалом та завзяттям виконанню нових для нього функцій керівника термінологічної праці в стінах УГА. Але вузький обсяг цієї науково-кабінетної праці в самій своїй основі не відповідав активній вдачі небіжчика, його многолітній звичці до широкого-закресеного життєвого чину. І за де-який час ми почали це помічати на небіжчику. Він ставав що-раз сумнішим, що раз більше замисленим. Усе частіше й частіше згадував він про синів, що zostалися вдома (з ними він підтримував сталій контакт), все більше звертався в думках своїх до далекого рідного краю, для якого на протязі цього невтомного життя він стільки працював, якому віддав стільки молодечих сил. Еміграційна життя, з його обмеженим колом можливих завдань і проблем, ставало для Чикаленка все тіснішим і нуднішим. Стихійно й нестримано тягла його якась потужна сила туди, в Україну... А тут майже що-тижня приходили з тієї умріяної рідної землі листи — від синів, від давніх друзів, що, ніби змовившись, в один голос кликали небіжчика не гаяти марно дорогий час на еміграції та швидче повертатися в світську Україну, де всіх щирих патріотів чекає розлогий лан творчої праці на національно-культурній ниві. Треба добре знати вдачу Євгена Чикаленка, його стихійний порив до широкого-задуманої праці, щоб зрозуміти, як тяжко йому було ставити опір усім цим закликам близьких йому людей, протиставитися найпривабливішій для нього спокусі пробачити хоч перед смертю батьківщину, знову повернутися до неї і з властивим йому завзяттям віддати рештку своїх духових сил справі розбудови української національної стихії. А тут прихвдили все нові й нові звістки про успіхи славнозвісної «українізації», про переможний гурзів української національної стихії. Є. Чикаленко ставав усе більше задумливим, усе мовчазнішим. І нарешті, цього дня, з питомою йому одвертістю, мов на спевді, висловив перед ближчим своїм оточенням усі думки і сумніви, що хвилювали та мучили його неспокійний дух. Пам'ятаю, що в дуже категоричним, подекуди, навіть різким тоні виступив проти цього Модест Левицький, який взяв під цілковитий сумнів українізаційний курс світської влади, схарактеризувавши його, як тимчасову уступку національній стихії, а разом з тим як підступну, хитро-заряджену пастку для «довірливих хохлів». Далі між присутніми вив'язала-



Група членів термінологічної комісії Української Господарської Академії в Подєбрадах

(Травень 1925 року)

Сидять зправа наліво: гол.комісії Євген Чикаленко, пані Валерія О'Коннор-Вілінська, лектор д-р Модест Левицький, доц. Б. Лисняський. Стоять зправа наліво: Доц. Василь Королів, проф. Олександр Вілінський, лектор Яків Моралєвич

ся гаряча дискусія, в якій Є. Чикаленко з властивою йому твердістю боронив свої позиції, виходячи з абстрактно-джентельменської тези, що «обов'язок кожного з нас бути серед свого народу й працювати для його добра, коли для того є бодай найменша змога». Дискусія не привела до погодження, до якоїсь компромісової думки і назверх виглядала ніби безвиплідною. Але хоч формально Є. Чикаленко і не погодився з своїми опонентами, безоглядно-негативне їх настановлення до ідеї повернення небіжчика в Україну захитало його в первісних його намірах і змінило майже готове вже рішення. Чикаленко на рідну землю не повернувся і скінчив своє славне життя на еміграції.

\* \* \*

Сходини термінологічної комісії відбувалися завжди у мене, се-то в помешканні фізичної лабораторії, якою я керував. Одного дня мені прийшла щаслива думка сфотографувати наші

( П р о д о в ж е н н я )

сходини. Про це я сказав своєму асистентові Віктору Левицькому (синові д-ра М. Левицького), який, між иншим, завідував фотографічним відділом лабораторії. І ось після чергового засідання комісії він запросив нас вийти на сусідній балкон подебрадського замку, де й сфотографував. Світлина вийшла вдалою, вона вірно передає характерний вираз обличчя кожного з учасників. Тому вважаю за доцільне долучити її до цієї своєї короткої пієтичної згадки про великого небіжчика.

Цікавий збіг обставин: на світлині бачимо Є. Чикаленка поруч з пані В. Вілінською, за якою стоїть її чоловік — проф. Ол. Вілінський. Це сусідство трьох видатних людей з нашої старшої генерації збереглося і по їхній смерті. Попіл їхніх тлінних останків спочиває в трьох сусідніх урнах під спільним дахом невеличкого колумбарія на подебрадському кладовищі.

Кого з українців занесе доля до Дедебрад, хай не забуде відвідати українські могили на місцевому кладовищі, а при цій нагоді і вклонитися прахові великого українського будителя й патріота — Євгена Чикаленка.

Борис Лисянський

## ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТИ МИКОЛИ ЛИТВИЦЬКОГО В ПАРИЖІ

Український Париж склав пошану світлій пам'яті Миколи Литвицького, визначного громадського діяча, непохитного патріота, що життя своє віддав за українську державність, колишнього товариша міністра внутрішніх справ Української Народної Республіки, давнього співробітника «Тризуба» і його представника на Карпатську Україну.

В неділю, 18 червня с. р., в Українській Православній Церкві відслужено було панахиду.

Присутні з напруженою увагою вислухали, присвячене пам'яті покійного, перейняте глибоким переконанням в перемозі правди, слово п.-о. прот. І. Бриндзана, який гаряче говорив про значіння жертви і ціну крові в боротьбі за власну державність і закликав усіх об'єднатися коло одної святої мети.

Хор під орудою п. Миколайчука своїми, як завжди, гарними співами дав вислов настроям зібраних, які прийшли помолитися за спокій душі нової жертви на вівтар визволення і вшанувати його світлу пам'ять.

Вірному синові Великої України, що душу свою поклав за Україну Карпатську, і всім, хто за її волю життя віддав, — вічна пам'ять!

**Чи ви склали вже свою пожертву на Музей Визвольної  
Боротьби України в Празі?**

А ми, українці, як були наївними в минулому, такими й zostалися й по цей день. У 1820-х роках захоплювалися ідеями масонства і вкладали усю нашу чистосердечну масонську віру у «справедливі судження» і «братерську чесність» якого-небудь Пестеля, у 1840-х роках в колах Кирило-Методієвського братства мріяли про слов'янську «єдність», забуваючи про московський батіг над спиною, а у 1919 році вірили, що нас «от от признають у Европі» і приймуть до «такої» інституції, як Ліга Націй. То-ж тільки подумати? Ліга Націй! А сьогодні.. захоплюємося усім минулим Европи і жалуємо, що ми мало «орієнтувалися» на Европу, де стільки чину, характеру, волюнтаризму, боротьби індивідуальностей, боротьби ідей...

І зовсім не помічали і не помічаємо, що сьогодні, як і вчора, в Европі оті чинники й характери, волюнтаристи ідейні й безідейні — виростають з істотного підложжя європейської цивілізації, з матеріалістичного огорожу, з меркантильного парника, і що ота вся сума воль, характерів і особистостей на нас, українців, дивиться з погляду нашої вартости на фунти стерлінгів, долари, франки...

Ми не помічали, в захопленню нашому перед Наполеонами, Кромвеллями, Фридрихами, Маніявелі, що ціна нам лише постільки, поскільки у нас є хліб, цукор, залізо, вугіль, залізниця, порти...

\* \* \*

Само собою, матеріалістичний світогляд повстав не сьогодні. Кожна цивілізація має, як одну із підвалин свого розвитку та існування, так званий тепер, «економічний» елемент. Коли є гармонія між цими, з одного боку, духовним чинником (релігія, місієність, філософські доктрини, правові норми, мистецтво то-що) і економічним, матеріальним чинником (унормування продукції й споживання, регуляризація зиску, податкові обов'язки то-що) з другого, — тоді вони додають один до одного, являючися чинниками прогресу, розвитку, росту. Коли ж ідейна сторона, духовний стимул вже себе переживає, гору бере другий чинник — матеріалістичний, тоді наступає те, що зветься кризою. Бо життя йде своїм чередом. Розвиток першого чинника — духовного — відстає від ступеня розвитку другого — матеріалістичного. Такі спади розвитку духовного європейська цивілізація зазнавала не раз. Упадок

Риму і його цивілізації, — характерна доба. Середньовіччя викликало Ренесанс — визволення душі з того закутку, в який загнано було людську думку. Французька революція покликала на кон ідеї визволення й фіксації цього визволення індивідуума. XIX-ий вік шукав рятунку в ідейному розумінню у розповсюдженню масонства, демократизма, лібералізма.

Кожна ідея — в абстракті — є вічною, але коли ж її прикладається до життя, то вона живе, як жива істота: народжується, живе, хворіє, видужує, і часом, врешті, вмирає, фігурно висловлюючися. Інакше кажучи, коли умови розвитку життя вже випереджають її, то вона залишається лише ідеєю. Вона тратить так би мовити свою рушійну, пробійну силу, хоч, можливо на зовні й має ще ознаки живучості. Однак за її шильдс, фасадом, другий елемент — матеріяльний, заховаючися старанно і користуючися з шильду ідейности, з'їдає суть цієї ідеї так, як сам себе їсть голодний шлунок. Коли ідея дегенерує, дегенерують, вирождаються її вияви і втілення. Наступає процес споживання з наслідків динамічної сили ідеї. І матеріялізм, заповнюючи усі клітини життя циничною отрутою, творить з ідей, які він супроводив, служачи їм, і які колись двигали й кидали на великі чини цілі держави й народи, неймовірні потвори. Матеріялізм витворює з цих ідей жалюгідні карикатури.

Чи ж не є теперішня Ліга Націй безславною карикатурою пресктив Сюлі (Генриха IV-го), аббата Сен-П'єра, Георгія Подебрадського?

Чи не є жахливою карикатурою сьогоднішній СССР ідей Лясаля, Огюста Конта, Маркса, Енгельса?

Чи не є карикатурними наслідниками колишніх славних конквістадорів такі типи, як Бармати, Ставиські, Натани (Натансони), які із справжнім, характерним «жидівським» нахабством, струшують фінансову могутність і політичну рівновагу цілих держав?

Карикатурним стає і щоденне життя, коли публична опінія є присиплена бульварною з багато мільйоновим тиражем пресою, коли живуть і існують без загального признання цілі держави (Маньчжу-Ті-Го), коли точиться війна роками без її оголошення (підчас кількох років, як велася японо-китайська війна, посланник китайський сидів в Токіо), коли роблять міжнародню війну в мініятурі на теренах Іспанії, за допомогою «добровольців» та під пильним контролем комітету неінтервенції, коли існують і діють посольства тих країн, які зникли з географічної карти?

Чи сучасне міжнародне життя з правного погляду (як тако-ж і правне життя в кожній країні) не показує, як стараються обійти закон, право, підписані договори. Приймають СССР, загально всім відомий, як організація суперечна з правовими

розуміннями європейського наставлення, до складу Ліги Націй і доводять, що ніяких суперечностей нема.

Стара латинська правова максима — *dura lex, sed lex* — залишилася лише, як напис на фронтонах судових будинків. Як ідея, вона перестала існувати.

Чим далі ми одходимо від римської цивілізації, тим більше бачимо, як матеріялістичний елемент все більше і більше виразно проступає на зовень. Коли здегенерувала життєва ідея післанництва Риму — знаний *Pax Romana* — ще механічно, по інерції Рим жив, але його цивілізація пройнята вже була ситостю, перетравленням здобутого, матеріялістичними аспіраціями. Цей дегенеративний процес прекрасно переданий у праці Гюльємо Ферреро — «Загибель Античної цивілізації». І ті римські воєначальники, що були ще перейняті духом величчя і призначення Риму, що несли на вістрях своїх мечів і наставляли *Rosam Romanam* у всіх кінцях тодішнього світу: в Андалузії, в Галії, в Британії, в Північній Африці, в Дакії, в Сирії, в Єгипті, — вони не підозрівали, що в центрі римської цивілізації вже мікроб розкладу роз'їдав основи могутнього Риму.

Духовна заміненість середньовіччя, хоч і з прекрасними епізодами боротьби окремих ідейних тодішніх вождів, з містерійним, ідеалістичним світоглядом — не зрушила даний упадком Риму напрямом розвитку європейської цивілізації. Релігійний ореол Хрестових походів, епопеї Жанни д'Арк, божеське право феодалного періоду — не спромоглися утворити спільного характеру європейського, не створили для цілої Європи якоїсь ясної мети.

\* \* \*

Чарівна квітка ідейної боротьби за тодішню правду, за віру християнську, за тодішні ідеали — зав'ядала, бо, як пише Стефан Цвайг, —

«Хрестові походи є не тільки (як їх часто змальовують романтичні натури) містико релігійними спробами визволити від невірних Святий Місця; це перша європейська християнська коліція уявляє з себе перше логічне і світове зусилля пробити перепону, що закривала доступ

до Червоного моря і одкрити східні ринки Європі, християнству» (Стефан Цвайг. «Магелан»).

І ця спроба не вдалася, бо ця перепона — мусульманська ідея, що жила у мільйонів арабів, берберів, маврів, була сильнішою за духовну і матеріальну організацію відважних християнських лицарів, які так само виявили себе слабкими і під Лігініцом у 1241 році у бою проти монгольських вершників.

Інтересним є тако-ж, наприклад, протиставлення тодішньої європейської психики з чисто азійською. Як відомо, у тридцятих роках XIII століття венеціанський подорожник Марко Поло був у Північному Китаю й Монголії за часів імператора Кубілая. Марко Поло привіз звідти до Європи макарони, кам'яний вугілля та порох, яких Європа не знала. І от коли в одного китайця побачив Марко Поло таку річ, як порох, зацікавився, для чого він служить, то китаєць одповів, що це для фейерверків при великих церемоніях, для забави народу, для радісних маніфестацій. Практичний розум Марка Поло зрозумів, що порох може служити для війни. Сказавши це тому приятелеві-китайцеві, він не сподівався почути у відповідь, що це ж неможливо, бо тоді цей порох спричинить багато загибелі, він повбиває людські істоти. У цьому контакті двох психик — європейця і азійця — і є уся суть і причина тодішнього невеселого стану європейської цивілізації. Цей момент не криється тепер кінові фільми висвітлювати і підкреслили його недавно у фільмі «Пригоди Марко Поло».

Хто знає, що сталося би з Європою, як би не було епопеї Великих Відкриттів, як би не було надзвичайних чинів і героїчних зусиль Колумбів, Кортесів, Пізарів, Нумезів де Більбао, Камоєнсів, Магеланів, Васко-де-Гамів, усіх тих, хто своїми трудами, жертвами, кров'ю, подвигом відкрили шляхи для розпросторення європейської цивілізації, яка вже тоді мала підложжя матеріалістичне і яка скористала з чинів і подвигів цих людей для утвердження у світі своїх економічних інтересів.

Як цікаво, що в добу цих великих активних завойовників світу, не розумілося ідейної вартості їх чину, як їхні зусилля зустрічали скорше перешкоди з боку тодішніх можновладців, ніж реальну поміч.

«Цих сміливих конкістадорів, що завоювали цілі світи для Іспанії й Португалії, їхні королі дуже погано віддячили. Колумб вертається до Севільї в кайданах, Кортес попадає в неласку, Пізаро забитий, Нумез де Більбао, що відкрив Тихий океан, платить за це своєю головою, Камоєнс, войовничий португальський поет, проводить, як і Сервантес, місяці й роки у темнім підземеллі, не більше комфортабельному, як помийна яма.

Жахлива невдячність епохи Великих Відкриттів: ці інваліди й бідняки, що блукають вулицями Кадиксу, Лісабону й Севільї, що їх живими їдять черви та злидні, — це ті самі вояки, що імператорові привезли дорогоцінності й клади Інків, це ті, що їх смерть помилювала в колоніях, вони тут, на батьківщині, засуджені на безславну смерть, як паршиві пси» (Стефан Цвайг. «Магелан»).

Чому така зневага й непошана? А тому, що духовне збожіння кінця Середніх віків вбило всяке одчуття краси чину і подвигу, бо моральна вартість цих самовідданих ризикованих зусиль в очах сучасників впала до зера. І Магеланові, що вже два рази обігнув мис Доброї Надії, що був кілька разів поранений під штандартами імператора Мануеля, що стремів зробити великий чин не доканий ще ніким перед ним, — себто об'їхати навколо цілої земної кулі, — цьому Магеланові доводиться виконати цю місію на службі у ворожій для Португалії конкурентки — Іспанії, бо його проєкти імператор Мануель відкинув, як непотреб, не одчувши величчя ідеї Магелана. Цей останній, як бився вперше десь біля Зондських островів і був поранений пару літ перед тим, не підозривав так само, як і колишні римські центуріони, що шанслі опортунізму і духовної дегенерації підточували трон в Лісабоні.

Але зусилля цих конкістадорів дали свої наслідки. Усталення переваги білої раси, що почалося з цієї доби, фактично є початком переможного її панування на земній кулі, але імпульсом до цього панування є безперечно користь, економічна експлоатація, матеріалістична мета.

Французька революція 1789 року вносить нову ноту до порядку річей. Нові, як на усталений тоді штиб життя, ідеї, що жевріли століттями в ріжних таємних клубах та масонських організаціях, в мізках енциклопедистів, прорвалися на світ. Правда поява південного завойовника Наполеона міняє напрям і цих ідей, бо ті самі люди, що ще в 1789 і 1793 роках співали «смерть тиранам» під Бастилією та на площі Згоди, вже в десятих роках наступного століття, йдучи під побідними орлами, що пролетіли Італією, Німеччиною, Польщею, вже кричали «хай живе імператор». Але ідеї революції розкопалися світами, де раніше, де пізніше, і не пройшло й повного століття од початку їхньої реалізації, як вони, ці ідеї, дегенерують вже навіть в самій своїй батьківщині, у Франції, де, починаючи від 1870-1871 років ми бачимо звичайну буржуазну республіку, що свято береже ліві гасла на своїх прапорах, а в ґрунті річей є консервативнішою від королівської Англії чи гітлерівської Німеччини.

XIX століття, доба так зв. позитивізму, що прийшов по романтизмі XVIII століття, це найбільше характерна доба розвитку матеріалістичного світогляду європейської цивілі-

зації і спаду вартостей духовних. Це доба розвитку індустрії, торгівлі, техніки, що в ХХ-ім столітті доходить лише свого вершку. Вся колоніяльна політика великих держав ХІХ століття скерована на затвердження економічного панування метрополій над колоніями.

\* \* \*

Це прекрасно розуміли і розуміють, наприклад, азійські народи.

У меморандумі видатного цензора Небесної Імперії У-К'о-ту, поданого імператриці Тсеу-Гі у 1873 році з нагоди питання етикету (чи позбавити чужинецьких послів прийнятого при дворі етикету) знаходимо таку характеристику європейців:

«Вони заключили з Китаєм кілька двадцятко договорів, а в них найменше десять тисяч знаків письма. Але чи є там одне слово про пошану, що належить батькам, або про дотримання чеснот, або про дотримання дев'яти правил доброго поведіння? Ні! Чи там є хоч слово про повагу до урочистостей, про обов'язок, про чесність і справедливе відчуття сорому, ці чотири найголовніші принципи нашої раси? Так само, ні! Вони вміють говорити лише про матеріальні вигоди. «Та чи інша стаття заключає для Китаю вигоди чи користі». Вони думають лише про зарібок і з цією безчесною надією про зарібок вони спокушають китайський народ. Ці люди не знають навіть сенсу обов'язку і офіційних церемоній, мудрости й довіря, а ми гадаємо одначе, що вони чинять так, ніби, вони перейняли п'ять кардинальних чеснотами! Вони зневажають вартість стосунків наказаних Небом поміж сувереном і міністрами, між батьком і сином, чоловіком і дружиною, старшим братом і молодшим, другом і приятелем, — а ми їм пропонуємо пристосуватися до п'яти принципів обов'язку» (Дж. О. Бленд і Е. Бекгауз. «Тсеу-Гі» Китай з 1825 по 1909 р. р. Париж, 1912).

Характеристика, яку фактично доповнювати нема чим. Хіба тими принципами, які біла раса завела в Азії, а особливо в Китаю, а саме «принципами відчинених дверей».

На цій різниці психик і духовного наставлення і побудовані знані опери «Аїда» та «Мадам Бутерфляй». У першій — трагедія Радамеса й Аїди, що мала своє місце в часи перед Христові, повторюється з тою-ж силою в нашу добу в другій опері — в трагедії Мітсу і англійського офіцера. Тло одне і те-ж — конфлікт расовий, конфлікт психик, конфлікт життєвих завдань, що взаємно себе поборюють. Частково цей расовий

конфлікт одбито і в «Бою» Клода Фарера та у нашій «Жидівці-Вихрестці».

Цікаво, що розпросторення й насадження європейської цивілізації на земній кулі не йшло безболісно для тубільців, що населявали далекі острови й континенти. Професор Е. Піттар у своїх творах інакше не називає білих, як «знаменитими руйначами всякої етнографії й всіх рас...» Впровадження білої цивілізації доводить де-які, наприклад, полінезійські раси — оті раси «закоханих островів», як їх називає проф. Піттар — до цілковитого знищення.

«Тасманці, — пише він, — що сьогодні цілковито зникли, винищені були європейцями, які на них полювали, як на куропаток» (Е. Pittard. «Les Races et l'Histoire». Paris 1924).

Але поминаючи фізичне винищення тубільців, яке мало місце, як в Америці (індіанські держави Інків, Ацтеків, індіанські племена сіу, ірокези то-що), так і на інших континентах і островах світу, що було наслідком боротьби за опанування теренів, — поруч з тим йшло і йде винищення тубільців від впровадження самої цивілізації. Дотик білих був для них смертоносним. Цікавий, наприклад, факт, що ескімоси Гренландії не знали, що таке хвороби зубів, до часу контакту з білими. Але куди серйознішими є лихі впливи білих на інших землях.

Для ілюстрації таких злих впливів європейської цивілізації наведемо п'єсу французького автора Г.Р. Ленормана «Расіфіке» — «Тихий Океан», що мала такий великий успіх протягом цілого року на сцені одного з найкращих Паризьких театрів.

Вся п'єса по суті хоче взяти глядача (і слухача) бездоганною постановкою, прекрасною грою артистів, надзвичайною тонкістю виконання і, так би мовити, вичурною екзотикою, серед якої проходить дія. Талановитий знавець Полінезії, що побував там особисто, що вивчив побут, вірування й психіку народів маорі, що одчув глибину їхньої музики, і передав її, як майстер, у тихих хвилях прозорого, як музика, океану, — сам автор не міг, хоч певне і уникав, не звернути істотної уваги на головне: на вічний конфлікт рас, на противенство крові, а разом з тим і на бездонне провал'я, що його не заповнити між расами навіть найщирішим і найвідданішим почуттям кохання.

Микола Ковальський

(Далі буде)

# ХРОНІКА

## 3 Великої України

— Україна в совітськiм бюджетi. На сесiї найвищої ради ССРСР виступив при обговореннi бюджету на засiданнi ради національностей 26 травня с. р. Бурмистенко, який заявив, між иншим: «Наслiдком перемоги ленiнсько-сталiнської національної полiтики розвинулися буйно народнє господарство i соціалістична культура совітської України. Державний бюджет України на 1939 р. проєктується в сумi 6.531.201.000 руб., iз збільшенням, в порiвняннi до минулого року, на 12 відс. Фiнансування українського промислу буде збільшено на 117.023.000, сiльського господарства — на 255.114.000 р. На суспiльно-культурнi заходи має бути видано 4.819.719.000, з того на саму просвіту 3.053.452.000 р.» Але пан Бурмистенко дбає, крiм просвіти, i про комбайни. «До 20. V малоса направити 21.000 комбайнiв, а було направлено 14.133, бо бракує резервних частин по вартатах для направи автомашин. Для виробу цих частин має бути уряджено фабрики на самiй Україні...» Кiнчить свою «фiнансову» промову Бурмистенко запевненням, що «Україна готова кинути на кожнoго ворога ССРСР пiд проводом Сталiна...» Оскiльки-ж вiльнiшi часи були, коли «на всiх язиках все мовчало», бо не було примусу виглошувати нуднi «патріотичнi» промови, навiть обговорюючи на праву комбайнiв!

Наступного дня виступив з подiбною-ж промовою вiдомий Коротченко(в), заявляючи з мiсця, як звичайно: — «Невпинно росте й розвивається соціалістична культура багатонаціонального (?) народу нашої славетної батьківщини, культура народних братніх республік, національна фор-

мою, соціалістична змістом...» На доказ цього, очевидно, він зазначає, що на «оборону» України має бути видано 40,8 мiльярдiв карбованцiв. Протягом двох «ятилiток» бюджет України збільшився в 11 разiв i осяг в 1939 р. 6,5 мiльярдiв руб. В межах республіканського бюджету було видано на просвіту торiк 2.712.000.000 р., а в цiм році має бути видано на 335 мiл., себ-то на 12,3 відс. більше. За час совітської влади на Україні повстало 6,162 школи, з того лише протягом останнiх чотирьох рокiв 1,448. На охорону здоров'я було видано з бюджету України в 1938 р. 1,244.000.000, а в цiм році має бути видано — 1,467,000.000 руб...» Вiдтак «патріотичний» скок вбiк: «Тов. Молотов сказав на XVIII з'їзді, що кожний напасник розiб'є своє мiдяне чоло об совітські прикордонні стовпи...», очевидно дерев'яні. «Самостійнісі» сов. України демонструє Коротченко жebraючи мiльйони на такі місцеві потреби: «В бюджеті України не передбачив наркомфiн ССРСР 76,5 мiльйонiв, що бракує в обороті українського промислу, 63,5 мiльйонiв на збільшені витрати українських залiзниць, 3,5 мiльйонiв на зорганізованнiя 4 нових наркоматiв, 13 млн. на трамвайний та автобусний парк по мiстах України, 15 млн. на впорядкованнiя «республіканських» шляхiв, 1,5 млн. на урядженнiя водотягiв в Донецькому басейні i т. и., які просить призначити». При кiнці знов обов'язковий вибух «патріотичного» чуття: «Ми не забули про географічне становище України, яка є захiдним форпостом ССРСР...» Кiльки непристойних лайок по адресі Любченка, Хвилі та «инших зрадників i запроданцiв фашизму»... I... «най живе любий, великий, незрівняний» i т. ин. Сталін, як обов'язкове офіційне закiнчення кожної промови, незалежно від її змісту.

Для належного зрозуміння бюджету «вільної, щасливої України» треба мати на увазі незначну купівельну вартість совітського рубля, що пересічно не має i десятої частини вартості передвоєнного, поступове перепровадження совітської господарки з натуральної на грошеву основу в цілях збільшення визиску, i відношення українського бюджету до загальносоюзного, про який матимемо нагоду говорити пізніше.

— Нове зменшення добування вугiлля в Донецькому басейні. «Известия» з 17 травня с. р. повідомляють iз Сталiна: «Вугляний борг зростає. Шахти комбiнату «Сталiнуголь» постачали протягом перших 10 днiв травня пересічно на 1900 тон вугiлля менше, ніж у вiдповiдних днях квітня. Разом добувається пресічно на добу приблизно на 10.000 тон вугiлля менше, ніж призначено після плану. Гiрняки «Сталiнуголь» винні разом приблизно 250.000 тон. З одинадцяти трестiв комбiнату лише трест «Снежнянтраціт» виконав план. Шахти почали вже в березні зменшувати темп праці. В квітні з 141 шахти комбiнату лише 38 виконали свій план. Відплив робочої сили розпочався в квітні. Але це не є головною причиною зменшення виконання праці. Трест Орджонiкiдзє, який має у всiх секціях забагато робітників, виконав план лише на 82,9 відс. Трест «Артемуголь» постачав на добу на 2000 тон менше, ніж належить, хоч він має на 675 робітників по-над контингент. Щоденні справозданнiя говорять про поламаці машини, завалення штолень, занепад робочої дисципліни та невживання «стаханiвської» методи, i не дійсні причини невістачального виконання робіт. Протягом лише 10 днiв квітня загаломалося 36 галерiй i сталося 46 инших перерв в роботі та 343 рiзких аварiй. 1 квітня було сконстатовано 73 викривлення галерiй, 1 травня їх було вже 82. Стаханiвську роботу припинили не лише по шахтах «Артемугль», а й по инших шахтах. В шахтах «Дзержинськийуголь» залишають пе-

ресічно 10 робітників роботу та йдуть шукати кращих умов праці. Протягом квітня було 289 «прогулiв», при чiм багатьох робітників не було покарано...» «Известия» з 18. V скаржилися знов на плiнність робочої сили. «В квітні, наприклад, 129 робітників залишили копальні «Сталiнуголь», а 187 нових було прийнято. Протягом перших 10 днiв травня було прийнято 70 нових робітників, а 109 старих вiдiшло. Робітники, які залишають копальні, заявляють, що нелад та злі умовини роботи не дають можливості досить заробляти, до того-ж умовини життя дуже тяжкі...» Так виглядає московська господарка в українських копальних вугiлля.

## 3 ЖИТТЯ УКРАїнської ЕМІГРАЦІЇ

### В Польщі

— Дiяльність Українського Наукового Інституту в Варшаві за сiчень-травень 1939.

В 1939 р. відбулися такі публічні виклади:

13. I. 1939 — проф. О. Лотоцький: «Схiд i Захiд у проблемі української культури». 27. I. 1939 — Г. Которович: «Współczesna prasa ukraińska w Polsce». (спеціально для представникiв польської преси). 2. III. 1939 — др. Л. Чикаленко: «Мизенська скульптура в світлі палеолітичного мистецтва Європи». 17. III. 1939 — проф. д-р М. Кордуба: «Теорія норманська i антинорманська про початки Руси в їхньому генетичному розвитку». 28. III. 1939 — мiр. Б. Ольхiвський: «Українська національна думка недержавної доби». 15. V. 1939 — проф. П. Зайцiв: «Творчий процес у Шевченка».

В Економічному Семинарі відбулося 7 засiдань, на яких виглошено слiдуючі реферати: 20 i 26. I. 1939 — инж. Є. Архипенко: «Пiдстави української валюти». 31. I. 1939 — проф. В. Садовський: «Метод дослідження майбутнього господарського будiвництва в



Україні», 17. II. 1939 — Гл. Лазаревський: «Другий і третій п'ятирічні плани розвинення народнього господарства в ССРСР», 24. II. 1939 — мгр. І. Сеньків: «Пастушничка господарка гуцулів та її перспективи» (публічний виклад). 10. III. 1939 — інж. Є. Гловінський: «Природа совітського податку з обороту», 31. III. 1939 — Є. Перейма: «Бюджет і бюджетове право ССРСР», 21. IV. 1939 — Гл. Лазаревський: «XVIII з'їзд ВКП(б)».

В Комісії для дослідів над польсько-українськими питаннями: 16. I. 1939 — Гл. Лазаревський відчитав реферат: «Олена Пчілка в її відношеннях з поляками», а 16. II. 1939 — проф. П. Лушпинський: «Конфедерація Барська в світли історії в представленні Шевченка».

В Семінарі Української Філології: 20. II. 1939 — відбувся реферат В. Якубовського: «Методологічні завгаги до питань мовної коректи». Реферат цей був вступом до 9 засідань Семінару мовної коректи, який провадив

п. В. Якубовський й на якому були переведені практичні вправи коректи мови.

### З видавничої діяльності:

Вийшли з друку: 1) т. XLV «Праць УНІ» — Б. Іваницький: «Ліси й лісове господарство України». 2) т. XLVII — «Мазепа», Збірник, т. II. 3) т. LII — «Божественна літургія св. Василя Великого». 4) т. LIII — «Божественна літургія Раніш Освячених Дарів». 5) т. XVI Творів Т. Шевченка — Бібліографія.

Кінчаються друком: 1) т. XLI — Є. Гловінський «Фінанси УССР». 2) т. XLIX — Збірник «З минулого», т. II. Український студентський рух. 3) т. L. — Діарій П. Орлика, т. II. 4) т. XIV — Бюлетені праць Комісії дослідів над польсько-українськими питаннями.

В друку: Т. І. Творів Т. Шевченка «Біографія» — П. Зайцева. З цього тому робиться відбитка, — що буде видана як окремий том, по-за серіями 16 томового видання творів Т. Шевченка.

---

---

## О Д Р Е Д А К Ц І Ї

Збираючи матеріяли для окремого числа, присвяченого пам'яті Миколи Литвицького, просимо осіб, які ближче знали покійного, надіслати статті про його життя й діяльність.

---

## « Д Н І П Р О »

політично-громадський двотижневик  
Адреса: К о л о м и я , вул. Закупілева, 63

Число розрахункових переказів 22. Передплата: річно 3,60 зол., піврічно — 1,80, чвертьрічно — 0,90. Окреме число — 30 гр. По-за Польщею — річно 2 дол. амер., піврічно — 1 дол., або їх рівновартість в іншій валюті.

---

Редакція й адміністрація та адреса для звичайної кореспонденції: 41, rue de La Tour d'Auvergne. Paris 9. Адреса для грошових переказів і рекомендованої кореспонденції: I. RUDICEV. 41, rue de La Tour d'Auvergne. Paris 9.

Р е д а к т о р — С. Н е ч а й  
Le Gérant: M-me Perdrizet